

HANDLEIDING DENKVRAGEN

Denkvragen zijn dertig kaartjes met filosofische vragen over herdenken, oorlog en monumenten en rituelen. Deze zijn bedoeld om de leerlingen aan het denken te zetten voordat voor dat ze aan de slag gaan met de organisatie van de herdenking. Het nadenken over deze vragen kan helpen om de herdenking zelf de juiste inhoud en lading te geven.

De vragen zijn onderverdeeld in thema's. Je kunt er ook voor kiezen een specifiek thema in te brengen. Bijvoorbeeld als een bepaald thema leeft of als er meer verdieping nodig is.

FILOSOFISCHE VRAGEN

Denkvragen zijn filosofische vragen. Dat betekent dat er anders gekeken wordt naar de indeling van open en gesloten vragen. Leerlingen moeten bij een dialoog of een filosofisch gesprek altijd uitleggen *waarom* ze iets vinden. Alleen dan kan een (filosofische) dialoog ontstaan. Bij een gesloten vraag kun je doorpraten door te zeggen: Ja, want... Nee, want... Hierbij zijn veel verschillende redeneringen mogelijk, waardoor de vraag weer open wordt. Geef dit de kinderen mee; alleen ja of nee is niet genoeg.

De vragen zijn nadrukkelijk niet sturend, omdat zulke vragen een open dialoog hinderen. Het gaat immers om vrijheid van denken! Sommige vragen zijn in traditionele zin open. Ook dat is een bewuste keuze. Als je bijvoorbeeld zou vragen: 'Heeft oorlog ook nut?', dan is het zeker dat vrijwel iedereen zou zeggen 'nee', omdat je als eerste denkt aan de doden die er vallen. Je wordt dan niet gestimuleerd verder te denken. Als je vraagt: 'Wanneer heeft oorlog nut?', ga je eerder nadenken over of er ook situaties zijn waarin het wel nuttig is. Er is dus steeds gekozen voor een formulering die het meest tot denken aanzet.

DOORVRAAGVRAGEN

Om het gesprek diepgang te geven, kunnen de Doorvraagvragen gebruikt worden. Ook deze kaartjes kun je printen.

ROL VAN DE DOCENT

Als docent ben je gewend om antwoorden te geven op vragen. Bij een filosofisch gesprek ben je eerder gespreksleider. Je houdt je mening over het onderwerp voor jezelf en richt je vooral op het doorvragen en leiden van het gesprek. Je kunt gerust stiltes laten vallen. Hoogstens stel je meer vragen om de leerlingen op weg te helpen.

Houvast

- Leid het gesprek alleen als het gaat om orde, respect voor elkaar en beurten.
- Dwing leerlingen die wat stiller zijn niet om uitspraken te doen.
- Stel alleen vragen, geef geen mening.
- Durf zelf ook onwetend en nieuwsgierig te zijn.

FILOSOFEREN OVER OORLOG

Een gesprek voeren met leerlingen over oorlog en herdenken kan gevoelige onderwerpen naar boven brengen. Houd daar rekening mee door goed te luisteren naar wat de leerlingen zeggen. Hang geen oordeel aan de antwoorden of aan de nieuwe vragen die ontstaan. Je kunt steeds laten merken dat iedereen de vrijheid heeft om zijn stem te laten horen, mits respectvol. Leerlingen kunnen ook komen met (opvallende) uitspraken zonder dat zij er zelf een diepere gedachte aan gewijd hebben. De kunst is om door middel van vragen stellen de leerlingen kritisch naar hun eigen uitspraken te laten kijken.

MOGELIJKE WERKVORMEN

Klassikaal debat

De docent is de gespreksleider.

- Kies zelf een Denkvraag.
- Laat een leerling een Denkvraag kiezen.
- Hussel de kaartjes en kies 'blind' een kaartje.

Spreek af dat de leerlingen die willen reageren geen vinger opsteken maar gaan staan als ze wat willen zeggen. Jij geeft beurten. De hoofdregel is: laat elkaar uitspreken. Per vraag duurt het debat ongeveer vijf minuten. Laat een leerling na afloop een samenvatting geven, of geef zelf een samenvatting.

Deze werkvorm heeft als voordeel dat de leerlingen van elkaar horen hoe zij het zien en het gesprek kan mooie wendingen nemen door de verschillende meningen. Het nadeel is dat misschien een aantal leerlingen niet zal deelnemen, omdat het minder veilig voelt iets te zeggen in de grote groep.

Klassikaal met een binnen- en buitenkring

De docent is de gespreksleider.

- Kies zelf een Denkvraag.
- Laat een leerling een Denkvraag kiezen.
- Hussel de kaartjes en kies 'blind' een kaartje.
- Verdeel de groep in tweeën. De ene helft (de binnenkring) voert het filosofische gesprek, de andere (de buitenkring) legt het gesprek vast.

Het vastleggen van het gesprek kan door middel van tekenen of (mee)schrijven. Tijdens het vastleggen mogen de leerlingen in de buitenkring ook hun eigen visie verwerken.

De binnenkring is letterlijk een kring in het midden, maar de leerlingen in de buitenkring mogen zo gaan zitten dat zij alles goed kunnen horen en tegelijkertijd ruimte hebben om te schrijven en te tekenen. Dit kan dus ook achter een tafeltje.

Sluit het gesprek af als je merkt dat de spanningsboog bij de leerlingen verdwijnt. Laat de buitenkring dan vertellen (of laten zien) wat hen is opgevallen. Hun observaties en visie kunnen weer een nieuwe draai aan het gesprek geven. Draai vervolgens de rollen om en kies een nieuw kaartje.

Kleine groepen

Verdeel de groep in kleine groepen van maximaal vijf leerlingen. Laat de leerlingen met elkaar afspreken wie de gespreksleider van hun groepje is. Voor de gespreksleider gelden dezelfde regels als wanneer de docent de gespreksleider is: leid het gesprek alleen als het gaat om orde, respect voor elkaar en beurten. Ook mag de gespreksleider de doorvraagvragen gebruiken als het gesprek vastloopt of stilvalt. De gespreksleider doet niet mee met het gesprek.

Zet een timer om het einde van het gesprek te bepalen. Een gesprek over één Denkvraag kan tussen de vijf en tien minuten duren. Herhaal dit in een aantal rondes. Bij elke nieuwe vraag is iemand anders gespreksleider.

Een vast tweetal

Maak tweetallen en geef ieder tweetal een beperkt aantal kaartjes om over te praten. Stel ook de doorvraagvragen beschikbaar voor als ze vastlopen. Spreek af dat ze binnen een door jou bepaalde tijd de kaartjes bespreken. Geef aan dat de kaartjes niet allemaal besproken hoeven te worden. Liever één onderwerp uitgebreid bespreken dan alle kaartjes kort en vluchtig. Als de tijd verstreken is, laat de leerlingen dan terugkoppelen welke vragen er besproken zijn en wat opvallend was in hun gesprek.

Speeddate met Denkvragen

Geef alle leerlingen één kaartje. Laat de helft van de groep ergens in de ruimte plaatsnemen. De andere helft loopt rond. Iedere leerling zoekt (op jouw signaal) een andere leerling op. Zij bespreken de Denkvragen op hun kaartjes. Je houdt de tijd bij en geeft bij drie minuten een signaal dat de andere Denkvraag besproken wordt. Daarna lopen de leerlingen weer door de ruimte en zoeken iemand anders op.

MEER FILOSOFEREN IN DE KLAS

- filosoferenindeklas.nl
- Een toegankelijk college van Bas Haring over filosoferen en het stellen van vragen: youtu.be/fKFSTPjh0Q8

DENKvragen

Kopieer en knip uit.

Kunnen we
vervelende gebeurtenissen
niet beter vergeten?

HERDENKEN

Heeft de Nederlandse
geschiedenis invloed op
wie we zijn?

HERDENKEN

Is het erg als we de Tweede
Wereldoorlog vergeten?

HERDENKEN

Als iedereen die de Tweede
Wereldoorlog heeft
meegemaakt dood is,
moeten we dan nog steeds
de oorlog herdenken?

HERDENKEN

Wat zou er
veranderen als we stoppen
met herdenken?

HERDENKEN

Waar moet je aan denken
tijdens de twee minuten
stilte op 4 mei?

HERDENKEN

Mag je ook
aan andere dingen denken
tijdens een herdenking?

HERDENKEN

Zou herdenken verplicht
moeten worden?

HERDENKEN

Kan er vrede zijn als
er geen oorlog bestaat?

OORLOG

Zal er ooit
nergens oorlog zijn?

OORLOG

Is een land het
eigendom van een volk?

OORLOG

Wanneer
heeft oorlog nut?

OORLOG

Wanneer is het in een land vrede?

OORLOG

Mag je iets slechts doen om andere mensen te redden?

OORLOG

Zijn er situaties waarin geweld gerechtvaardigd is?

OORLOG

Als recht tot onrecht wordt, is verzet een plicht, staat er op een oorlogsmonument. Maar wie bepaalt wat onrecht is?

OORLOG

Waarom herdenken we mensen die tijdens de oorlog tegen de regels ingingen?

OORLOG

Als er niet meer actief wordt herdacht bij een oorlogsmonument, kan het dan afgebroken worden?

MONUMENTEN & RITUELEN

Wie bepaalt wie we herdenken?

MONUMENTEN & RITUELEN

Kan een monument ook gemaakt zijn van iets wat vergaat?

MONUMENTEN & RITUELEN

Mag een rap een gedicht vervangen tijdens een herdenking?

MONUMENTEN & RITUELEN

Kunnen we herdenken zonder bloemen of kransen?

MONUMENTEN & RITUELEN

Is stilte om te herdenken nodig?

MONUMENTEN & RITUELEN

Mag iedereen meedoen aan een herdenking?

MONUMENTEN & RITUELEN

Mag je een oorlogsmonument gebruiken voor een ander doel?

MONUMENTEN & RITUELEN

Wat voor soort monument verdient de status: beschermd?

MONUMENTEN & RITUELEN

Wat is de toekomst van het monument?

MONUMENTEN & RITUELEN

Heeft het oorlogsmonument op de Dam in Amsterdam een grotere waarde dan andere oorlogsmonumenten?

MONUMENTEN & RITUELEN

Is de stilte bij een herdenking een andere stilte dan bijvoorbeeld de stilte in de natuur?

MONUMENTEN & RITUELEN

Welke geluiden zijn acceptabel bij de stilte van een herdenking?

MONUMENTEN & RITUELEN

EXTRA

DOORVRAAG- vragen

Kopieer en knip uit.

Kun je een
voorbeeld geven?

Wat zijn de overeen-
komsten tussen al deze
voorbeelden?

Waarom denk je dat?

Vindt iedereen dat?

Wat zou dat voor
gevolgen hebben?

Kan het tegendeel
waar zijn?

Wie bepaalt dat?

Geldt dat in
andere landen ook?

COLOFON

PROJECTLEIDING
Nationaal Comité 4 en 5 mei

CONCEPT, TEKST EN REDACTIE
Patsboem! educatief

GRAFISCH ONTWERP
Ontwerphaven

BEELD
Ontwerphaven,
[Shutterstock.com](https://www.shutterstock.com), ANP

©UITGAVE
Nationaal Comité 4 en 5 mei
Amsterdam 2023